

Asist. univ. dr. protosinghel Maxim VLAD¹

MARTIRIUL CREȘTIN, CU O PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA SOLDAȚILOR MARTIRI DIN PRIMELE SECOLE CREȘTINE

Nicio altă mișcare religioasă nu a cunoscut o dezvoltare așa de rapidă precum creștinismul. Când Iisus Hristos a fost răstignit, urmașii Lui erau în număr de câteva sute. În a doua jumătate a secolului întâi, mișcarea creștină s-a răspândit pretutindeni și a cuprins toate păturile sociale ale Imperiului Roman. Istoricii estimează că la sfârșitul secolului întâi erau deja nu mai puțin de 500 000 de creștini.

Cercetătorul David Barrett² este de părere ca pe la anul 300 d.Ch., sau la nouă generații de la Christos, 10,4% din populația lumii era creștină, 66,4% dintre aceștia fiind din afara rasei albe. Scriptura era deja tradusă în zece limbi de circulație. În primii 300 de ani de creștinism, mai mult de 410 000 de persoane, sau un procentaj de 1 la fiecare 200 de creștini, își dăduseră viața ca martiri pentru Christos. Din această sumară statistică rezultă ca Biserica lui Hristos a dat mărturie prin membrii ei martirizați, cu privire la adevărul predicat de aceasta. Martiriul ca suportare a nedreptăților și a morții pentru Hristos și adevărul Său a provocat un adevărat scandal în conștiința colectivă a vremii, deoarece până atunci nu au existat niciodată în istorie, grupuri sau comunități umane mai mari care să accepte să fie omorâte pentru un crez anume.

Pe ce se fondează însă martiriul? Răspunsul este în realitate simplu: se fondează pe moartea lui Iisus Hristos, pe sacrificiul Său suprem de iubire, realizat pe Cruce, pentru ca noi să putem avea viață. Este logica bobului de grâu care moare pentru a aduce mult rod (cf. In. 12, 24).

De unde izvorăște așadar forța pentru a înfrunta martiriul? Din profunda și intima unire cu Hristos, pentru că martiriul și vocația la martiriu nu sunt rezultatul unui efort uman, ci sunt răspuns la o inițiativă și la o chemare a lui Dumnezeu, sunt dar al harului Său, care ne face să fim capabili de a oferi propria viață din iubire față de Hristos, față de Biserică și față de lumea din afara Bisericii. Dacă citim viețile martirilor, rămânem uimiți de seninătatea și curajul lor în înfruntarea suferinței și a morții: puterea lui Dumnezeu se manifestă pe deplin în slăbiciunea, în lipsurile celui care se încredințează Lui și își pune doar în El propria speranță (II Cor. 12, 9). Dar este important de subliniat că harul lui Dumnezeu nu suprimă sau sufocă libertatea celui care înfruntă martiriul, ci, dimpotrivă, o îmbogățește și o însuflețește: un martir este o persoană pe deplin liberă, liberă în raport cu puterea lumii; persoană liberă care într-un unic act definitiv îi dăruiește lui Dumnezeu întreaga Sa viață și într-un suprem act de credință, de nădejde și de iubire, față de semenii și față de Dumnezeu, se abandonează în mâinile Creatorului și Răscumpărătorului Său; își sacrifică propria viață pentru a se

uni desăvârșit cu jertfa lui Hristos pe Cruce.

Într-un cuvânt: martiriul este un mare act de iubire ca răspuns la necuprinsa și negrăita iubire a lui Dumnezeu. Martir în sens larg este creștinul care suportă în numele lui Dumnezeu, a dreptății Sale și a Adevărului Său, din partea oamenilor, injustiția și minciuna umană ce se manifestă sub forma ateismului, a contestării lui Dumnezeu, a nedreptății sociale și a pervertirii adevărului și a realității cu privire la modul în care omul trebuie să trăiască și să-și organizeze viața.

Răspândirea mesajului creștin a întâmpinat de la început unele piedici și greutăți, atât din partea evreilor, cât și din

Sfinții 40 de Mucenici din Sevastia

partea păgânilor. Persecuțiile propriu-zise, îndurate de creștini din partea autorităților romane și ale mulțimii păgâne au fost grele, de lungă durată și au pus Biserica în dificultate. Ele au început în anul 64, sub împăratul Nero (54-68), și au durat până la anul 313, când împăratul Constantin cel Mare (306-337) a publicat edictul de toleranță religioasă, de la Milan. Persecuțiile n-au fost continue, dar au durat mai mult de jumătate din acest răstimp de trei secole. Cauzele persecuțiilor au fost de mai multe feluri:

Cauze religioase

Între creștinism și religia greco-romană era o mare deosebire. Creștinismul era o religie nouă, monoteistă, spirituală, morală, în timp ce păgânismul era o religie veche, politeista, idolatra și decăzută. Păgânii nu aveau o înțelegere pentru o religie spirituală, fără temple, fără zei și jertfe, fără reprezentările zeilor prin statui, în care oamenii de rând credeau ca locuiește puterea lor – numen. Crediința creștină era socotită de păgâni o apostazie de la religia și tradiția strămoșilor – mos majorum, disprețul zeilor, ateism și nelegiuire. Orice calamitate abătută asupra Imperiului Roman, năvălirea altor popoare, cutremure, furtuna, vreme rea, inundații, seceta, foamete, epidemii, toate erau atribuite creștinilor, fiindcă au părăsit cultul zeilor, iar zeii mânioși trimit aceste nenorociri asupra oamenilor.

Cauze politice

Strânsa legătură dintre religie, stat și viața publică scotea și mai mult în evidență contrastul dintre creștinism și păgânism. Politeismul era în adevăr amestecat în toate manifestările vieții publice și de stat. Ideea păgânilor că Imperiul Roman este ajutat și protejat de zei și ca lor li se datorează creșterea și puterea lui și că, pe de altă parte, nenorocirile care se abat asupra lui vin din cauza creștinilor, care, prin atitudinea lor, jignesc și supără pe zei, au făcut ca păgânii să vadă în creștini dușmanii statului.

Cultul împăratului și al zeiței Roma, care constituia de fapt o manifestare de loialitate politică față de puterea Romei și a împăratului, de la care creștinii se sustrăgeau, căci ei adorau pe Dumnezeu cel adevărat, Creatorul cerului și al pământului, a constituit una din cauzele principale ale persecuțiilor. Refuzul creștinilor de a adora pe împărat ca zeu era socotit ca act de impietate (sacrilegium) și ofensa adusă majestății imperiale – crimen laesae majestatis. Refuzând să accepte cultul zeilor, în general, creștinismul era învinuit și pentru crima de ofensă a religiei și a divinității – crimen laesae religionis et divinitatis (Tertullian, Apologeticum, XXVII, 1).

Cauze moral-sociale

Prejudecățile și ura păgânilor se manifestau și în aprecierile lor asupra vieții morale a creștinilor. Neînțelegând Taina Sfintei Împărtășanii, în care pâinea și vinul sunt prefăcute, prin Sfântul Duh, în Trupul și Sângele lui Iisus Hristos, creștinii erau acuzați căucid copiii la cultul lor și se hrănesc cu sângele și carnea acestora. Neînțelegând rostul și sensul agapei creștine, creștinii erau socotiți imorali, fiind acuzați că la ospetele comune se dedau la desfrâu și comit chiar incesturi, ca Oedip, regele Tebei.

Clasele conducătoare, aristocrații, vedeau în creștini

elemente vulgare și-i disprețuiau, pentru că ei erau recrutați mai mult din clasele modeste. Creștinismul era socotit o religie de sclavi, de ignoranți, de oameni inferiori. Prin abținerea lor de la anumite meserii și funcțiuni legate de cultul zeilor, prin refuzul unora de a servi în armată, creștinii erau socotiți de păgâni inutili societății, nefolositori în afaceri – infructuosi negotiis (Tertullian, Apologeticum, XLII, I).

Legislația și procedura de judecată

Ca să poată fi tolerate, cultele străine trebuiau de regulă să fie permise prin lege. Până la Constantin cel Mare, creștinismul a fost o religie nepermisă și ținută în afara legii. El putea fi urmărit pe baza unor decrete și legi existente, cu aplicare generală sau specială la religii.

Legea celor 12 table interzicea cultele străine și pedepsea magia. Un decret al senatului și o lege a lui Traian contra asociațiilor nelegale interziceau adunările nocturne. *Lex Julia de maiestate* pedepsea manifestările dușmănoase față de poporul roman. Creștinii puteau fi acuzați și urmăriți în baza

Martirajul Sfântului Maurice și Legiunea Tebană

acestor legi și decrete, pentru un motiv sau altul.

În cazul judecării creștinilor, se putea urma fie procedura normală a procesului de crimă, cu pedepse capitale, prevăzute de legi, pentru cetățenii romani, fie procedura reprimării delictelor, bazată pe dreptul polițienesc și judecătoresc al funcționarilor romani superiori de a păși din oficiu contra necetățenilor suspecți sau vinovați de tulburarea ordinii publice.

În aprecierea vinei și a pedepsei ei se conduceau de regulă după normele procesului de crimă, dar aveau libertatea de a aprecia și deseori se proceda arbitrar și abuziv, influențați fiind de mulțime sau de patimă. Unii istorici cred că împotriva creștinilor s-a procedat în primele două secole, nu pe bază de legi speciale sau de legi penale de drept comun, ci pe bază de măsuri administrative și polițienești. Alții însă, cred că la judecarea creștinilor se aplicau legile penale de drept comun: adică creștinii erau acuzați și condamnați, pentru crime și pedepsiți de legile în vigoare – magie, sacrilegiu, asociații nepermise. Cert însă este un lucru – la creștini se căutau și se condamnau nu anumite crime, ci mai degrabă numele lor de creștin.

Pedepsele variau, în general după situația generală a creștinilor. Principiul condamnării era: cei nobili să fie deportați, cei de jos decapitați, în ambele cazuri, însă creștinilor li se confiscău averile. Pedepsele capitale erau: pierderea libertății, a drepturilor civile, moartea. Aceasta putea fi provocată prin decapitare, prin ardere, răstignire, aruncare la fiare sau în luptele de gladiatori. Pedepse pe viață erau exilul sau deportarea în locuri nesănătoase și sub pază, condamnarea la munci în mine și în cariere, în grele condiții de trai, creștinii fiind ținuti în lanțuri ca și sclavii; pentru femei și fecioare se aplica de cele mai multe ori vinderea la case de toleranță.

Judecarea creștinilor era însoțită de torturi, pentru a-i sili să se lepede de credință. Acestea erau foarte grele și de multe feluri: flagelarea, bătaia cu vergi, lapidarea, sfâșierea corpului cu unghii sau gheare de fier sau cu cioburi ascuțite, arderea cu fier înroșit sau cu torțe, turnarea de plumb topit pe spate, întinderea membrelor sau a corpului prin diferite mijloace, legarea de cai fugăriți, sfărâmarea picioarelor, spânzurarea cu capul în jos, înecarea, tăierea limbii, a nasului, a urechilor, scoaterea ochilor și multe altele.

Soldații creștini din Armata Romană, martirizați în primele patru secole creștine

Niciun grup de locuitori ai Imperiului Roman, cu excepția, desigur, a clerului, nu a contribuit atât de mult în decursul primelor patru secole ale creștinismului la răspândirea acestuia precum armata.

Drept urmare, atunci când, în secolul al III-lea Armata Romană a început să piardă caracterul aristocratic și împărăției au permis fluxurilor largi de țărani și de neromani să intre în aceasta, învățătura lui Hristos a ajuns în locurile cele mai inaccesibile.

De exemplu, unul dintre cei mai mari părinți ai deșertului, Sf. Pahomie cel Mare, a aflat despre creștinism doar atunci când a fost înrolat. Mai mult decât atât, se poate afirma că, sub multiple aspecte creștinismul datorează răspândirea sa soldaților credincioși.

Dar acest fapt nu a constituit o victorie a forței fizice oarbe și brutale ci a fost rodul lucrării Providenței divine în

viața celor care au răspuns invitației de a deveni creștini. În timpul domniei împăratului Constantin doar în câteva provincii din estul imperiului numărul creștinilor a început să constituie timid o majoritate, în restul imperiului aceștia rămânând pe mai departe o minoritate semnificativă, între 30 și 40%; în general, creștinii nu constituiau mai mult de 10-15% din locuitorii imperiului.

Este adevărat că în cadrul forțelor armate, în special în anumite regimente, de exemplu, în Legiunea a 12-a Melitiana, procentul creștinilor a depășit semnificativ cifra obișnuită în imperiu, dar cu toate acestea creștinii nu formau în armată o majoritate.

Nu atât numărul, cât calitatea soldaților creștini era semnificativă. Când privim la numele sfinților în Listele martirice din primele patru secole, observăm următoarele: din numărul total de martiri de sex masculin, nu mai puțin de 20 de nume aparțin ofițerilor romani de diferite ranguri. Chiar dacă neglijăm faptul că o mare parte din acești martiri aparțin altor popoare și unor secole diferite, ponderea ofițerilor însă este de 2%. Niciodată, chiar în perioadele cu cele mai intensive eforturi militare, dacă s-ar atribui 1/50 parte din populația masculină, funcții de comandă în forțele armate, cel mai mare procent ar fi de 0,5%. Astfel, observăm că printre martirii Imperiului Roman, ofițerii, chiar potrivit celor mai exigente calcule, au dat un număr de patru ori mai mare de martiri în raport cu cel furnizat de oricare altă clasă socială.

În plus, este consemnat un număr, relativ scăzut, de simpli soldați, care au suportat martiri individual. Acest fapt se schimbă atunci când sunt luate în considerare cazurile de mărturisire în masă a credinței: regimente întregi au murit pentru Hristos. Deosebit este exemplul celor 40 de martiri din Sebasta Armeniei, din Legiunea a XII-a Fulminata, staționată la Melitene sau a soldaților creștini care alcătuiau Legiunea Tebana Legio I Maximiana, din anul 286.

Pentru prima dată clasa militarilor este menționată în Noul Testament în Evangheliile. Evanghelia după Luca afirmă că unii soldați i-au cerut lui Ioan Botezătorul consiliere spirituală, iar el le-a spus: *Să nu asupriți pe nimeni, nici să învinuiți pe nedrept, și să fiți mulțumiți cu solda voastră*. Matei menționează că Iisus a fost vizitat de un centurion în Capernaum, care i-a cerut să-l vindece pe sclavul lui bolnav. Mai târziu, cartea Faptele Apostolilor înregistrează că Petru a predicat la casa unui centurion numit Corneliu care staționa în Cezareea, iar sclavul și casa lui au devenit unii dintre primii convertiți ne-evrei la creștinism³. De la convertirea lui Corneliu la aproximativ 39 A.D. la 173 A.D., nu există mărturii documentare absolute nici surse de referință privind participarea creștină în armată⁴.

Armata Romană, de la Octavian Augustus la Constantin, s-a bazat și pe voluntariat. Nimeni nu era obligat la serviciu în Armata Romană. Armata era formată din două grupuri: Legiunile și Auxilia. Recrutarea pentru Legiuni era permisă doar cetățenilor romani, care serviseră timp de 20 ani, cu excepția cazului în care aceștia fuseseră răniți și declarați medical inapți sau fuseseră excluși pe motive disciplinare. Pe de altă parte, în Auxilia erau recrutați soldați din rândul necetățenilor proveniți din provincii. Mandatul lor de serviciu era de 25 ani, după care primeau cetățenie romană, precum și conubium, adică, dreptul de a se căsători cu o soție care nu era cetățean roman, dar putând beneficia de cetățenie

romană pentru copiii lor. Ca urmare, serviciu în Auxilia a fost un traseu comun pentru progresul social și economic pentru cei care nu erau cetățeni romani. Cu toate că în 212, împăratul Caracalla a decretat că toți oamenii din Imperiul Roman erau din acel moment cetățeni romani, Auxilia nu a dispărut, mai degrabă, a încetat să fie o metodă pentru progresul social și a devenit doar un alt tip de unitate care a inclus unități speciale, cum ar fi acelea de cavalerie și arcași.

Ca orice aspect al societății romane, armata a avut, de asemenea în componență, elemente religioase păgâne. Spectacolele, sacrificiile, și ceremoniile sacre în onorarea zeilor și a împăratului divinizați, constituiau standardele Legiunii, iar idealurile specifice, cum ar fi virtutea și disciplina au fost banalizate⁵.

Pentru un creștin, intrarea în rândurile soldaților romani însemna o problemă serioasă de conștiință. Creștinii și-au pus adesea întrebarea dacă un soldat creștin putea să omoare, fie și în vreme de război? Putea un următor al lui Hristos să ia viața semenului său, fie el și păgân, agresor al statului roman? Era permis unui soldat creștin să jure credință împăratului său, care se credea un zeu în viață și să folosească rituri și expresii păgâne pentru a-și demonstra loialitatea față de imperiu?

Răspunsurile creștinilor la aceste întrebări erau tranșante, fuseseră discutate încă din vremea apologetului cartaginez Tertullian. În antichitatea creștină, existau rareori situații de alb imaculat și de negru precum abanosul, de cele mai multe ori viața îi pune pe oameni în fața unui gri de compromis. În veacul al IV-lea, au fost împărați creștini care i-au prețuit pe comandanții lor militari păgâni, dându-și seama că loialitatea și priceperea militară trece dincolo de opțiunile religioase. Un împărat păgân precum Iulian Apostatul a știut să aibă încredere în comandanții săi militari creștini, din aceleași motive ce trec dincolo de religie.

Creștinii au fost întâlniți în Armata Romană încă din secolul I, desigur într-un număr redus la început. Primii soldați creștini și-au ascuns identitatea religioasă, căutând să rămână ascunși și să facă compromisuri ce nu încărcău conștiința. Încă din anul 197, Tertullian afirma că pot fi întâlniți creștini în aproape toate segmentele societății romane, chiar și în armată. Totuși, el este de părere că legea creștină nu îngăduieuciderea aproapelui: *Suntem de ieri și totuși am ajuns să umplem pământul și toate ale voastre: orașele, insulele, fortărețele, municipiile, locurile de întâlnire, taberele militare chiar, tribunurile, adunările electorale, palatul, Senatul, forul. Numai templele vi le-am lăsat vouă. Am putea să numărăm pe degete armatele voastre: creștinii unei singure provincii ar fi mai numeroși! La ce război n-am fi putut noi fi destoinici, gata de luptă, chiar dacă am fi fost neegali în forță, noi care ne lăsăm ucși cu atâta voie bună, dacă în legea noastră n-ar sta scris să îndurăm mai bine moartea, decât să omorăm pe alții?*⁶.

Cincisprezece ani mai târziu, Tertullian, devenit aproape montanist în atitudine și în gândire, într-un gest de extrem radicalism, condamna intrarea în armată a creștinilor. În scrierea sa *De corona militis*, apologetul cartaginez ia apărarea unui soldat care nu a dorit să primească cununa de lauri, în timpul unei ceremonii de investitură militară și de mulțumire⁷. Acest refuz a dus la sancționarea soldatului creștin și chiar la rostirea condamnării la moarte. Tertullian ia apărarea soldatului, menționând că un creștin nu trebuie să se înroleze în Armata Romană. În rândul autorilor creștini, vocea lui

Tertullian a rămas aproape singulară, de aceea găsim mulți creștini în rândurile Armatei Romane, în secolele III-IV. Persecuții sporadice au existat pe toată perioada preconstantiniană, culminând cu marea persecuție declanșată de Dioclețian care a vizat în mod deosebit pe creștinii din Armata Romană și clerul.

Deși marea persecuție în timpul împăratului Dioclețian, a început oficial abia în anul 303, în rândurile Armatei Romane epurările au avut loc mai devreme. Eusebiu din Cezareea afirmă că persecuția a fost îndreptată mai întâi împotriva creștinilor din Armata Romană, care se aflau în poziția cea mai ingrată: *Atunci judecata dumnezeiască, așa cum știe ea să o facă, a ridicat brațul cu îngăduință, într-un timp când întru-nirile nu fuseseră încă interzise, desfășurându-și blând și liniștit lucrarea sa de supraveghere și îndreptare! Persecuția a început mai întâi printre frații din rândurile armatei*⁸.

În acest răstimp, creștinii ocupaseră rândurile armatei, până la punctul în care Dioclețian a început să aibă îndoieli cu privire la loialitatea trupelor sale. Soldații au fost obligați să ofere o jertfă zeilor romani, în cazul unui refuz urmând să fie expulzați din serviciu. Unii dintre ei au fost executați.

Ceea ce este important de reținut este faptul că, mereu probleme soldaților au apărut de la refuzul de a sacrifica zeilor romani sau de a recunoaște divinitatea împăratului chiar în mod formal. Nu exista niciun caz de martir soldat pre-Constantinian care ar fi fost adus în fața tribunalului militar pentru refuzul de a lupta. Acest lucru indică faptul că obiecția acestora a fost de natură religioasă, și nu cu referire la conceptul de război sau de soldat în sine⁹.

Martiriul se justifica și se împlinește comunitar, aidoma Euharistiei, taina prin excelență eclesială, dar și împlinind comunitatea, revelându-i sensul, orientând-o și ridicându-o în inima iubitoare a Sfintei Treimi, prin faptul că exprima simultan jertfa lui Hristos și a întregii Sale Biserici. De aici și identitatea de fond între martiriu și Euharistie, clar conturată în conștiința și în viața Bisericii primare. Perspectiva sacramentală oferită de martiriu descoperă centralitatea Euharistiei în Biserică nu prin motivația „interconfesională” și școlară a prezenței lui Hristos, ci prin faptul că în Euharistie se revelează, se exprimă, ca manieră specifică de cugetare și experiență, atât jertfa lui Hristos cât și cea eclesială. Incontestabilă atunci când sunt prigoniți deodată mai mulți „sfinți” (în accepția primară, de membri ai comunității creștine), ei înșiși constituindu-se într-o comunitate frățească prilejuită de împreuna lor pătimire, susținerea și realizarea eclesială a martiriului se edifica deplin când, fiind singur, întemnițatul lui Hristos reclama iubirea comunității. De altfel, sfântul atenționează explicit Biserica, asupra identității euharistice și comunitare a morții sale – *jertfelnicul este gata* – spune Sf. Ignatie Teoforul – *voi, ajungând prin dragoste un cor, să cântați Tatălui, în Hristos Iisus*, conștient fiind de valoarea ei generală, ecumenică.

Evidența primei situații, a unui martiriu în grup, nu indică însă nici izolarea comunităților de mucenici într-un elitism pseudo-frătesc. Credința *comunității frățești* de Martiri din Sevastia, de pildă, e ca *prin harul lui Dumnezeu și prin rugăciunile comune ale tuturor* – așadar numai susținuți de puterea comunională a Duhului lui Dumnezeu și de însușirea activă a acesteia de către comunitatea eclesială – vor duce lupta în Duhul Sfânt și conform Bisericii, care îi inspira în credința și unitatea lui Hristos. Sintagma *rugăciunile comune ale*

tuturor releva concomitent, în lucrarea sacramentală a martiriului, comuniunea în credință a fraților mucenici – care îi proslăveau împreună pe Dumnezeu, petrecând în psalmi și rugăciuni, *întărindu-se unii pe alții* – și modul comunitar de asumare a martiriului, care conduce la împreună-dobândire a fericirii veșnice. Martiriul se propune astfel conștiinței ecumenice, tuturor celor ce conlucrează la intensificarea și extinderea tainei Bisericii în lume.

Creștinii au făcut totdeauna deosebire între cultul sfinților și cultul păgân al morților și al eroilor. Ei nu cinsteau pe sfinți ca păgânii pe zei, căci rugăciunea lor se îndrepta, prin mijlocirea sfinților, către Dumnezeu.

Sfântul este un mijlocitor bine plăcut lui Dumnezeu, care, investit cu cinstea și nimbul sfințeniei se roagă pentru creștini. Martirii au fost îngropați cu deosebită cinste. Trupurile sau osemintele lor au fost îngropate de creștini cu mare grijă, dragoste și pietate¹⁰. Pe mormintele martirilor sau în apropierea acestora s-au ridicat primele locașuri creștine de cult, numite „martyria”. La mormântul martirilor, creștinii se adunau și săvârșeau cultul, îndeosebi Sfânta Euharistie, în ziua aniversării morții lor, pe care o numeau „ziua nașterii”,

în latinește „dies natalis”, căci aceștia au trecut din moarte la viață. Tertullian amintește cum creștinii făceau rugăciuni în fiecare an pentru cei morți, cu ocazia aniversării nașterii lor spirituale. Din aceste însemnări s-au format martirologiile și calendarul creștin. În cinstea martirilor și a sfinților s-au ridicat locașuri de cult, iar numele lor a început să se dea și se da până azi, ca nume de botez. Părinții Bisericii afirmă că nimeni nu l-a iubit pe Hristos mai mult decât martirii și nimeni nu s-au asemănat Lui mai mult decât aceștia.

CHRISTIAN MARTYRDOM WITH A SPECIAL REGARD ON THE MARTYR SOLDIERS IN THE FIRST CHRISTIAN CENTURIES

Martyrdom is an act of love as a response to the love of God. The article is dedicated to the Roman martyr soldiers from the first four Christian centuries. In the memory of the martyrs there were built churches and babies were named after them.

Keywords: martyrdom, God, Roman soldiers, Tertullian, persecution

NOTE

- 1 Facultatea de Teologie, Universitatea „Ovidius” din Constanța.
- 2 David Barrett, Todd Johnson, *World Christian Trends, Ad 30-Ad 2200: Interpreting the Annual Christian Megacensus*, Editura William Carey Library, 2001, 928 p.
- 3 Luca 03:14; Matei 8: 5-13; Fapte, 10: 1-48.
- 4 Peter J. Leithart, *Defending Constantine* (Madison, Wisconsin: InterVarsity Press, 2009), p. 260.
- 5 John T. Helgeland, *Christians and the Roman Army, A.D. 173-337*, *Church History*, vol. 43, no. 2 (Jun., 1974), pp. 149-163, 200; John Helgeland, Robert J. Daly și J. Patout Burns, *Christians and the Military: The Early Experience* (Philadelphia: Fortress Press, 1985), pp. 48-55; Arthur Darby Knock, *The Roman Army and the Roman Religious Year* Harvard Theological Review 45, no. 4, 1952, pp. 223-229.
- 6 Tertullian, *Apologeticum*, XXXVII, 4-5, tradus de prof. N. Chișescu, în colecția P.S.B., vol. 3: *Apologeti de limbă latină*, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1981, p. 90.
- 7 Idem, *De corona militis*, I. Migne, *Patrologia Latina* 2, p. 77.
- 8 Eusebiu din Cezareea, *Istoria bisericească*, VIII, I, 7, în colecția P.S.B. 13, p. 314.
- 9 Helgeland, et. al., *Christians and the Military: The Early Experience*, pp. 56-65; Sean, *Soldiering for God*, pp. 186-205.
- 10 Anton Caragea, *Sfântul și cultul sfinților*, București, Editura Herald, 2009, p. 90.